

DIE 1983 AFRIKAANSE BYBELVERTALING IN DIE LIG VAN HUIDIGE TENDENSE EN BEHOEFTE

A.H. Snyman¹

ABSTRACT

THE 1983 AFRIKAANS BIBLE TRANSLATION IN THE LIGHT OF THE CURRENT TRENDS AND NEEDS

At a symposium on current trends in Bible translation held in August 2001 it became clear that linguistic-based theories, which dominated translation work when the 1983 Afrikaans translation came on the scene, have been replaced by functionalist approaches and descriptive translation studies (DTS). The difference between these approaches lies in their relation to the source text: linguistic theorists regard the source text as a norm and evaluate any translation in terms of its equivalence to the source text. In contrast, the functionalist theorists regard a translation as a new communicative act that must be purposeful with respect to the translator's clients and readership, while DTS views a text as a translation if it functions as such in the receiving culture and literary system. A recent investigation into the need for a new Afrikaans translation reveals that there is a need for various types of translation. The majority of respondents are satisfied with the 1983 translation and do not want a new one. It has also become apparent, however, that the 1983 translation is not suitable for liturgical use in all Afrikaans-speaking churches. In line with the experience of the new Dutch translation project, there is a specific need for a translation that reflects the literary forms and structures of the source texts and retains as much as possible imagery and metaphor, if functional, in contemporary Afrikaans. *The Church Advisory Committee: Afrikaans Translations* recommended to churches that a new translation should not be undertaken at this stage, but that research continue and proof translations be published in order to reach consensus on the type of translation needed. This recommendation is strongly supported in this article, due to the trends and needs outlined above. Once consensus has been reached, a thorough translation brief should guide the translation process.

1 Prof. A. H. Snyman, Hoofdirekteur: Akademiese Beplanning en Ontwikkeling, Technikon Vrystaat, Privaatsak X20539, Bloemfontein 9300.

OPSOMMING

Tydens 'n simposium oor huidige tendense in Bybelvertaling wat in Augustus 2001 gehou is, het dit duidelik geblyk dat linguistiese teorieë, wat die vertaaltoneel oorheers het toe die 1983-vertaling verskyn het, vervang is met funksionalistiese benaderings en deskriptiewe vertaalkunde. Die verskil tussen hierdie benaderings is geleë in hulle verhouding tot die bronteks: linguistiese teoretici beskou die bronteks as die norm en evalueer enige vertaling in terme van ekwivalensie aan die bronteks. Daarteenoor beskou die funksionalistiese teoretici 'n vertaling as 'n nuwe kommunikatiewe handeling wat aan die doel van die vertaler se kliënte en lesers moet beantwoord, terwyl voorstaanders van deskriptiewe vertaalkunde 'n teks as 'n vertaling beskou wanneer dit as sodanig funksioneer in die ontvangers se kultuur en literêre sisteem. 'n Onlangse ondersoek na die behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse vertaling het aangetoon dat daar 'n behoefte aan verskeie soorte vertalings bestaan. Die meeste respondente was tevrede met die 1983-vertaling en wou nie 'n nuwe een hê nie. Dit het egter ook duidelik geword dat die 1983-vertaling nie geskik is vir liturgiese gebruik in al die Afrikaanse kerke nie. Soos in die geval van die nuwe Nederlandse Bybelvertalingprojek, is daar 'n spesifieke behoefte aan 'n vertaling wat die literêre vorme en strukture van die brontale weerspieël en so veel as moontlik die oorspronklike beeldspraak en metafore waar funksioneel, in hedendaagse Afrikaans behou. *Die Kerklike Advieskomitee: Afrikaanse Vertalings* beveel by kerke aan dat 'n nuwe vertaling nie op die stadium onderneem word nie, maar dat navorsing voortgaan en proefvertalings gepubliseer word ten einde konsensus oor die tipe vertaling te bereik. In die lig van bogenoemde tendense en behoeftes, word die aanbeveling sterk gesteun. Wanneer konsensus bereik is, behoort 'n duidelike opdrag die vertaalproses te rig.

1. INLEIDING

Aan die begin van 2001 het die Gereformeerde Kerke die Bybelgenootskap van Suid-Afrika (BSA) versoek om te begin met 'n brongebaseerde vertaling van die Bybel in Afrikaans. Die versoek is aan die Kerklike Advieskomitee verantwoordelik vir die beplanning van Bybelvertalings voorgelê, wat onder andere besluit het om

- 'n Bybelvertalingsimposium in Augustus 2001 te reël, en
- deeglike wetenskaplike navorsing te doen oor die behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse vertaling van die Bybel (Notule: Kerklike Advieskomitee, 13 November 2000:3-4).

Die doel van hierdie artikel is om die belangrikste tendense en behoeftes wat uit bogenoemde aksies na vore gekom het, saam te vat en die 1983-Afrikaanse vertaling in die lig daarvan in oënskou te neem. Die verslag van

die marknavorsing is by 'n vergadering van die Kerklike Advieskomitee op 1 Maart 2002 bespreek. Die belangrikste tendense daarin, asook standpunte by die vergadering gestel, word met die erkenning aan die BSA in die artikel opgeneem.

2. BYBELVERTALINGSIMPOSIUM

Op versoek van die Kerklike Advieskomitee het die BSA, in samewerking met die Sentrum vir Bybelvertaling in Afrika (Universiteit van Stellenbosch), 'n simposium oor Bybelvertaling gereël wat van 20-22 Augustus 2001 in Kemptonpark aangebied is. Die doel was om te besin oor die implikasies van resente ontwikkelinge op die gebied van Vertaalkunde vir Bybelvertaling. Dit is bygewoon deur die voorste kenners op die gebied (nasionaal en internasionaal) en die meeste van die voordragte is in Oktober 2002 gepubliseer as Supplementum 2 van *Acta Theologica*.

Verskeie sprekers (Wilt 2002, Naudé 2002 en andere) het gewys op die ontwikkelings op die gebied van die taal- en vertaalkunde die afgelope twintig tot dertig jaar, ontwikkelings wat nie verreken kon word in die 1983-vertaling van die Afrikaanse Bybel nie. Naudé (2002:47-52) som die ontwikkelings sedert 1983 op as benaderings waarin die klem opeenvolgend geval het op

- die linguistiek (primaat van die bronteks)
- die proses van vertaling
- die resepsie van die vertaalde teks, en
- die funksie van die vertaling in die doelkultuur.

Linguisties-gebaseerde teorieë van vertaling het die toneel oorheers toe die 1983-Afrikaanse vertaling verskyn het. Die oorheersende konsep was *ekwivalensie*. Volgens Nida en Taber (1969:12) is vertaling die reproduksie in die ontvangertaal van die naaste natuurlike ekwivalent van die gewertaal, eers in terme van betekenis en dan in terme van styl. Vir dié doel is die sogenaamde dinamies-ekwivalente vertaalmetode ontwikkel. Deur die metode word die oppervlaktestruktuur van sinne in die gewertaal geanaliseer en afgebreek tot hulle dieptestruktuur of kernbetekenis. Hierdie kernbetekenis word dan oorgedra na die oppervlaktestruktuur van die ontvangertaal, 'n struktuur wat heeltemal kan verskil van dié van die gewertaal. Dinamiese ekwivalensie verwys na die verhouding wat tussen die gewer- en ontvangertaal sou bestaan indien laasgenoemde dieselfde *effek* op die hoorders van vandag sou hê as wat die gewertaal op die hoorders in die Bybelse tye

gehad het. Om dié effek te bereik, was die doel van die 1983-vertaling (Van der Merwe 2001:23-24).

As gevolg van die linguistiese en kulturele verskille tussen tale is die ideaal van ekwivalensie nie haalbaar nie. (Meer hieroor hieronder.) Verder bring die klem op 'n normatiewe (voorskriftelike) metode van vertaling mee dat die sosio-kulturele voorwaardes waaraan 'n vertaling moet voldoen om as kommunikatiewe handeling in die ontvangertaal te figureer, nie voldoende verreken word nie. Dit is belangriker om hierdie voorwaardes wat in spel is, te bestudeer en te beskryf as om ekwivalensie by wyse van 'n preskriptiewe metode te probeer bereik. Gevolglik het die klem sedert die vroeë tagtigerjare verskuif van 'n normatiewe en preskriptiewe metodologie na 'n deskriptiewe een (Naudé 2002:62-64).

In die tweede benadering wat Naudé onderskei, val die klem op die proses van vertaling, met name die vraag: Wat gebeur in die vertaler se kop wanneer hy 'n nuwe teks in 'n ander taal skeep, en hoekom verloop die proses soos dit verloop? Deur hard-op te dink, deur onderhoude en vraelyste word vertalers gevra om hulle gedagtes te verbaliseer tydens of onmiddellik na afloop van die vertaalproses. Die benadering word geknel deur verskeie metodologiese probleme, onder andere die feit dat onbewuste faktore en outomatiese prosesse nie in woorde uitgedruk kan word nie.

Belangrik is die derde ontwikkeling, wat reeds in die sewentigerjare begin het, naamlik die resepsie van die vertaling in die ontvangerkultuur. In hierdie deskriptiewe benadering bestudeer die vertaler 'n *korpus* tekste ten einde te bepaal aan watter beperkinge en norme die tekste in 'n spesifieke kultuur en op 'n bepaalde tydstip onderhewig is. Die vertaler ondersoek dus nie net die strategieë in die vertaalde teks nie, maar gee ook rekenskap van die wyse waarop die vertaling in die doelkultuur funksioneer.

Dit lei tot die laaste ontwikkeling wat Naudé onderskei, naamlik die funksionalistiese benaderings tot vertaling. In hierdie benaderings verskuif die fokus finaal van die brontaal na die vertaling as 'n kommunikatiewe handeling in die ontvangertaal. Die handeling moet funksioneel wees en aan die doel van die ontvangers beantwoord.

In dié verband het Reiss haar funksionele benadering ontwikkel (as alternatief vir ekwivalensie), terwyl Vermeer sy *skopos*-teorie geformuleer het. Die beoogde funksie of doel (*skopos*) van die vertaling bepaal die vertaalmetodes en strategieë, en nie die brontekste nie. (Reiss en Vermeer 1984). Op dié wyse is die brontekste as norm, asook die konsep van ekwivalensie, ontroon.

The difference between linguistic-oriented models of equivalence and Vermeer's functionalist model lies in their various attitudes towards the source text: the first group of theorists regard the source text as a norm and accords acceptability to a translation only in so far as it is equivalent to the source text. In contrast, Vermeer regards a translation as a true rendition in so far as it functions as a text in the target culture; *the function of the translation in the target culture determines which aspects of the source text should be transferred to the translation* (Naudé 2002:51. Eie kursivering).

In die funksionalistiese benaderings tot vertaling word 'n vertaling as adequaat beskou indien dit sy funksie in die doelkultuur vervul. Die funksie word deur die opdraggewer bepaal. In praktyk beteken dit dat 'n opdraggewer vir 'n vertaler of vertalers 'n sogenaamde "translation brief" gee omdat daar 'n funksie (*skopos*) in die doelkultuur benodig word. Hierdie "brief" bevat 'n stel vertaalinstruksies, soos die doel van die vertaling, die profiel van die gehoor, die medium, ens. In die uitvoering van sy opdrag beweeg die vertaler voortdurend heen en weer tussen die bronteks en die *skopos* van die vertaling, wat dien as 'n gids om te bepaal watter elemente in die bronteks behou en watter aangepas moet word. Deur hierdie sirkulêre proses verseker die vertaler dat alle relevante faktore verreken word en die vertaling sy funksie in die doelkultuur sal vervul (Naudé 2002:51; Nord 1997:43-50).

Die vertaler het egter nie volkome vryspel ten opsigte van die bronteks nie. Dit blyk uit die wisselwerking tussen die bronteks en die *skopos* van die vertaling waarna hierbo verwys is, asook uit die konsepte van *lojaliteit* en *konvensie*, waarmee Nord die oorspronklike skoposteorie aangepas en uitgebrei het. Volgens Nord (1997:65) beteken lojaliteit dat die finale verantwoordelikheid nie by die opdraggewer berus nie, maar by die vertaler as die enigste persoon wat bevoeg is om te bepaal of die oordragproses bevredigend plaasgevind het of nie. Lojaliteit is 'n morele kategorie, wat die integrasie van kultuur-spesifieke konvensies in die funksionele model van vertaling akkommodeer. Vertalers moet die konvensies van die spesifieke vertaalsituasie deurgaans in ag neem en verreken in die vertaling. Die kombinasie van funksionaliteit en lojaliteit beteken dat die vertaler aan die "translation brief" van die opdraggewer kan voldoen en 'n vertaling produseer wat aanvaarbaar is in die doelkultuure.

Nord as vertaalkundige en Klaus Berger as Nuwe-Testamentikus was verantwoordelik vir die vertaling van *Das Neue Testament* (1999). In dié vertaling word 'n andersoortige kultuur op so 'n wyse aangebied dat die leser van 'n kultuur, wat ver daarvan verwyder is in terme van tyd en ruimte, dit

kan verstaan en die andersoortigheid daarvan kan waardeer. Om dit te kan doen, was grondige kennis van albei kulture noodsaaklik.

Bogenoemde ontwikkelings en tendense is ook deur ander sprekers by die simposium uitgewys (De Blois en Mewe 2002; Wilt 2002; Joubert 2002; Van der Merwe 2002 ens.) Die belangrikste implikasies hiervan is die volgende:

- Die ideaal van ekwivalensie wat die vertaaltooneel in die sewentiger- en vroeë tagtigerjare oorheers het, was nie haalbaar nie. Dit is vervang deur funksionalistiese benaderings.
- Die *skopos* (doel, funksie) rig vertaling en vertaalmetodes, en nie die bronteks nie. Die funksie van die vertaling in die doelkultuur bepaal watter aspekte van die bronteks oorgedra word in vertaling en watter nie.
- 'n Vertaling word beoordeel in terme van sy funksie, dit wil sê in hoeverre dit doen wat dit veronderstel is om in die doelkultuur te doen.
- Laasgenoemde word verwoord in die "translation brief" wat 'n duidelike stel vertaalinstruksies moet bevat. Die belangrikste hiervan is die doel van die vertaling.
- Bybelvertaling word beskou as 'n vorm van interkulturele kommunikasie. Kennis van die bron- en doelkulture (wat taal insluit), is onontbeerlik en die andersheid van die bronkultuur moet in die vertaling eerbiedig word.

In hoeverre voldoen die 1983-vertaling aan hierdie nuwe tendense? Die besluit om die betrokke vertaling te onderneem, is voorafgegaan deur 'n vertalingseminaar op Turfloop in 1967. Die doel van die seminaar was om die vertalers vertrouwd te maak met die dinamies-ekwivalente vertaalmetode hierbo beskryf. 'n Opvolgseminaar is in 1968 by die Universiteit van Pretoria vir vertalers van die Afrikaanse Bybel gehou. Albei seminare is deur Eugene Nida gelei. In die nuwe vertaalmetode speel die konsepte "kernsin" en "ekwivalensie" 'n deurslaggewende rol omdat Nida as Bybelvertaler getrou wou bly aan die bronteks en tegelyk die teks so toeganklik as moontlik vir die hedendaagse leser wou maak. Soos reeds genoem, moes die vertaling dieselfde effek op die hoorders van vandag hê as wat die brontaal op die hoorders van die Bybelse tye gehad het.

Nida se invloed op Bybelvertalings in die sewentiger- en tagtigerjare is enorm groot. Dit geld ook van die 1983-vertaling. Deur sy toedoen is Bybelvertaling in die algemene taalwetenskap veranker. Vrae en kritiek het egter nie uitgebly nie (Van der Merwe 2001:24-26). Die felste kritiek was teen die konsep van "dinamiese ekwivalensie" wat behels het dat die effek

van die vertaling op die hoorders van vandag dieselfde moes wees as op die hoorders van die bronteks. Die vraag is gewoon: hoe bepaal mens die effek wat die bronteks op die eerste hoorders gehad het? Dit het daartoe gelei dat die term “dinamiese ekwivalensie” vervang is met “funksionele ekwivalensie,” sonder ’n wesenlike verskil.

Die nosie van ekwivalensie het egter sentraal gebly in vertaalteoretiese debatte tot die middel van die tagtigerjare. Verskillende tipes ekwivalensie is onderskei: woord, frase, tekstuele, pragmatiese ekwivalensie, ens. Baker (1992:6) merk egter op dat ekwivalensie altyd relatief is, omdat dit bepaal word deur verskeie linguistiese en kulturele faktore. Dit word vandag aanvaar dat selfs meer omvattende teoretiese raamwerke as dié wat Nida gebruik het, nog nie ekwivalensie tussen bron- en doeltaal kan bereik nie.

Die gevolg was dat die klem in Bybelvertaling verskuif het van die bronteks en die ideaal van ekwivalensie na die funksie van die vertaling in die doelkultuur. Volgens die nuutste tendens moet dié funksie die vertaling rig, en nie die brontaal nie. Sover, bekend is navorsing hieroor nie gedoen voordat die 1983-vertaling onderneem is nie, en ook nie daarna nie.

Die “translation brief” van die 1983 vertaling voldoen ook nie aan hendaagse verwagtinge nie. Die vertalingseminaar wat in Julie 1968 in Pretoria gehou is, het die volgende aanbeveling aan die Nasionale Raad van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika op 14 Augustus 1968 voorgelê:

Die vertalingseminaar is van oordeel dat, aangesien die bestaande Afrikaanse Bybelvertaling in 1933 deur die Afrikaanse kerke in Suid-Afrika aanvaar is slegs nege jaar nadat Afrikaans amptelike taal geword het, die tyd nou aangebreek het dat gewerk word aan ’n vernieuende vertaling wat rekening hou met die ontwikkeling van Afrikaans in die afgelope tydperk en die resultate van wetenskaplike ondersoek, *so getrou as moontlik aan die grondteks; ’n waardige vertaling wat ons volk aanspreek binne en buite die kerk, in die erediens en huislike gebruik*, in ons teenwoordige situasie en tyd. (Eie kursivering.)

Die voorstel is aanvaar en na drie Afrikaanse kerke deurgestuur. Die Sinode van die Gereformeerde Kerk het in Januarie 1970 besluit dat daar met ’n nuwe vertaling begin moet word, die Algemene Vergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in April 1970 en die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Oktober 1970. Die besluite is geneem op grond van bogenoemde motivering van die BSA.

Beide in terme van die vertaalbenadering wat gevolg is en die “translation brief” is die 1983-vertaling dus nie in pas met huidige tendense in Bybelvertaling nie. Die feit dat die besluit (om historiese redes) net deur drie kerke met Afrikaanssprekende lidmate geneem is, is ’n verdere leemte. Die

leemte is intussen ondervang deur die stigting van die *Kerklike Advieskomitee: Bybelvertaling in Afrikaans*. In Nederland, byvoorbeeld, word tans gewerk aan 'n *Nieuwe Bijbel Vertaling*, waaraan 60 verteenwoordigers van 22 kerke en geloofsgemeenskappe meewerk (sien hieronder).

3. MARKNAVORSING

Op 13 November 2001 het die Kerklike Advieskomitee die BSA versoek

om so spoedig moontlik deeglike wetenskaplike marknavorsing te doen om die wenslikheid en/of behoefte aan 'n nuwe Bybel in Afrikaans te bepaal (Notule:4).

Die ondersoek is uitgevoer deur die Sentrum vir Interdisiplinêre Studie (Universiteit van Stellenbosch) onder leiding van Prof. Johan Mouton. Die resultate van die ondersoek is op 1 Maart 2002 aan die *Kerklike Advieskomitee* voorgelê en indringend bespreek. Die verslag is die eiendom van die BSA en is nog nie gefinaliseer nie. In wat volg word enkele belangrike bevindinge met die erkenning aan die BSA opgeneem.

Die hoofdoel van die ondersoek was om te bepaal of daar 'n behoefte onder Afrikaanssprekende lidmate van Christelike denominasies in Suid-Afrika bestaan aan 'n nuwe Afrikaanse vertaling van die Bybel. Vir die doel is twee vraelyste ontwerp: een vir lidmate en een vir predikante. 11 000 lidmate en 1 000 predikante is by die steekproef betrek, met kerkverband en geografiese ligging (landelik/stedelik) as stratifikasieveranderlikes. Voorsiening is ook gemaak vir ouderdoms- en geslagsdifferensiasie. Die responskoers was 2 400 wat 22% van die uitgestuurde vraelyste verteenwoordig. Dit word beskou as 'n normale terugvoer.

Die verslag bevat 'n magdom inligting, wat vir die BSA van groot waarde is. Vir die doel van die artikel word slegs aandag gegee aan

- die tevredenheid van respondente met die huidige (1983) vertaling;
- die behoefte aan 'n nuwe vertaling;
- die keuse van tekste, en
- die prioriteite van die BSA.

Die kerke wat by die ondersoek betrek is, is die Gereformeerde Kerke in SA, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Nederduitse Gereformeerde Kerk, Verenigende Gereformeerde Kerk in SA, Afrikaanse Protestantse Kerk, Apostoliese Geloofsending en die Volle Evangelie Kerk van God in SA.

(i) *Vraag: Is u tevrede met die 1983-vertaling van die Afrikaanse Bybel?**Lidmate*

Ja: 68%

Nee: 19%

Geen opinie: 13%

As belangrikste redes vir ontevredenheid met die 1983-vertaling word aangegee

- die 1983-vertaling wyk te veel af van die 1933/1953-vertaling (72%), en
- die tradisionele/digterlike dele ontbreek in die 1983-vertaling (27%).

Predikante

Ja: 68%

Nee: 26%

Geen opinie: 6%

Die redes vir predikante se ontevredenheid is

- die 1983-vertaling is uit voeling met die omstandighede van die mens van vandag (86%),
- die 1983-vertaling wyk te veel af van die 1933/1953-vertaling (59%), en
- die tradisionele digterlike dele ontbreek in die 1983-vertaling (58%).

(ii) *Vraag: Het u behoefte aan 'n nuwe vertaling?**Lidmate*

Ja: 18%

Nee: 73%

Geen opinie: 9%

Predikante

48% van alle predikante is van mening dat die tyd ryp is vir 'n nuwe vertaling. Predikante in die ouderdomsgroep jonger as 40 is oorwegend meer ten gunste van 'n nuwe vertaling.

Uit bogenoemde inligting is dit duidelik dat meer as twee-derdes van die lidmate tevrede is met die 1983-vertaling, terwyl byna driekwart (73%) nie 'n behoefte het aan 'n nuwe vertaling nie. Meer as twee-derdes van die predikante is ook tevrede met die 1983-vertaling.

(iii) *Vervolgens is die respondente gevra om Markus 4:21 in die 1983-vertaling (Teks A), die 1953-vertaling (Teks B) en die (nuwe) Afrikaanse Bybel vir Dowes (Teks C) te evalueer. Die tekste lees soos volg:*

Teks A (1983)

Hy het vir hulle gesê: “’n Lamp kom mos nie onder ’n emmer of onder ’n bed nie? Daar is geen geheim nie, of dit moet openbaar word; en daar word niks geheim gehou nie, of dit moet aan die lig kom. As iemand ore het en kan hoor, moet hy luister!”

Teks B (1953)

En Hy het vir hulle gesê: “Die lamp kom tog nie om onder die maatemmer of onder die bed gesit te word nie? Want daar is niks verborge wat nie openbaar sal word nie, en daar is niks weggesteek nie of dit moet in die lig kom. As iemand ore het om te hoor, laat hom hoor.”

Teks C (Afrikaanse Bybel vir Dowes)

Jesus het ook vir hulle gesê: “Niemand sit ’n lamp onder ’n emmer of onder ’n bed nie. Nee! ’n Mens sit ’n lamp op ’n hoë plek waar die lamp moet staan. God is Koning. Niemand kan hierdie geheim wegsteek nie. Almal sal daarvan weet en almal sal dit kan sien. Daar is dinge wat mens nou nie ken nie, maar God sal hulle dit laat sien. As iemand kan verstaan wat Ek sê, dan moet hy gehoorsaam wees!”

Die drie tekste is soos volg deur die lidmate geëvalueer:

	Teks A	Teks B	Teks C
Watter teks spreek die meeste tot u?	19%	28%	53%
Watter teks sou u verkies as dit by ’n nuwe vertaling van die Bybel ingesluit sou word?	19%	28%	54%
Watter teks lees die maklikste?	23%	23%	54%
Watter teks dra die betekenis van die boodskap die beste oor?	17%	26%	58%
Watter teks sou u graag in die erediens wou hoor?	19%	28%	53%

Die predikante se terugvoer was soos volg:

	Teks A	Teks B	Teks C
Watter teks spreek die meeste tot u?	32	27	41
Watter teks sou u verkies as dit by ’n nuwe vertaling van die Bybel ingesluit sou word?	34	26	40
Watter teks lees die maklikste?	30	15	55
Watter teks dra die betekenis van die boodskap die beste oor?	27	23	50

Twee belangrike tendense kom hieruit na vore: eers ten opsigte van die verskil tussen die lidmate en predikante se evaluering van die 1983- en 1953-vertalings en dan ten opsigte van die evaluering van die drie tekste deur albei (lidmate en predikante) en die vraag hierbo oor die behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse Bybelvertaling.

- Ten opsigte van al die vrae (op een na) verkies die meeste lidmate die 1953-vertaling bo die 1983-vertaling, terwyl die meeste predikante weer die 1983-vertaling bo die 1953-vertaling verkies. In albei gevalle (lidmate en predikante) is die verskil egter minder as 10% — behalwe by die vraag oor watter teks die maklikste lees, waar 30% van die predikante reken die 1983-vertaling lees makliker as die 1953-vertaling (15%). Dit beklemtoon die feit dat daar 'n behoefte aan albei vertalings bestaan — 'n behoefte waarin die BSA moet voorsien.
- By sowel lidmate as predikante is daar 'n groot voorkeur vir teks C: 53%-58% van die lidmate en 40%-55% van die predikante verkies die Afrikaanse Bybel vir Dowes op alle gronde. Dit rym nie met die terugvoer hierbo dat meer as twee-derdes van lidmate en predikante tevrede is met die 1983-vertaling, terwyl byna driekwart van die lidmate nie 'n behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse vertaling het nie. Die diskrepansie word nog groter as ons daarop let dat (op een vraag na) 17%-19% lidmate die 1983-vertaling verkies, terwyl 53%-58% die Afrikaanse Bybel vir Dowes op alle gronde verkies.

Hoe moet die ongerymdheid verklaar word? By die Advieskomiteevergadering van 1 Maart 2002, waar die verslag bespreek is, het Prof. A.B. du Toit onderskei tussen 'n bewuste en 'n onbewuste behoefte by lidmate. Die statistieke in die verslag bring die bewuste behoefte na vore: gevra of hulle 'n behoefte aan 'n nuwe vertaling het, het 73% lidmate ontkennend geantwoord. Die lees van die vertaling vir Dowes bring egter die onbewuste behoefte na vore. Die onderskeiding verklaar die ongerymdheid.

- (iv) *Vraag: Hoe moet die ander prioriteite van die Bybelgenootskap geplaas word (die Bybel in alle tale van SA, Bybels vir ongeletterdes en blindes, wêreldwye Bybelverspreiding, ens.) in vergelyking met 'n nuwe vertaling?*

Prioriteite	Lidmate	Predikante
Die ander prioriteite moet voorkeur geniet	35%	31%
'n Nuwe vertaling van die Bybel moet voorkeur geniet	19%	32%
Die ander prioriteite moet dieselfde aandag geniet as 'n nuwe vertaling van die Bybel	46%	37%

Die belangrikste punte in die verslag kan soos volg saamgevat word:

1. Meer as twee-derde van lidmate en predikante is tevrede met die 1983-vertaling, terwyl byna driekwart (73%) van die lidmate nie 'n behoefte aan 'n nuwe vertaling het nie.
2. Die 1933/1953-vertaling dien steeds as 'n norm vir Bybelvertaling. Dit blyk uit die redes waarop die minderheid lidmate en predikante ontevrede is met die 1983-vertaling, nl.
 - dit wyk te veel af van die 1933/1953-vertaling, en
 - die tradisionele/digterlike dele ontbreek in die 1983-vertaling.
3. Daar is duidelik 'n behoefte aan verskillende tipes vertalings van die Bybel in Afrikaans. Dit sluit die *Afrikaanse Bybel vir Dowes* in waar 53%-58% van die lidmate en 40%-55% van die predikante dié vertaling op alle gronde verkies het.
4. Lidmate en predikante is oorwegend van mening dat 'n nuwe vertaling van die Bybel in Afrikaans dieselfde aandag moet geniet as die ander prioriteite van die BSA.

4. DIE VERGADERING VAN DIE KERKLIKE ADVIESKOMITEE OP 1 MAART 2002

Die Kerklike Advieskomitee: Bybelvertaling in Afrikaans help die Bybelgenootskap van Suid-Afrika beplan met betrekking tot verskillende Bybelvertalings. Die komitee vergader twee keer per jaar en bestaan uit verteenwoordigers van die volgende kerke: die Nederduitse Gereformeerde Kerk, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, die Apostoliese Geloofsending van Suid-Afrika, Verenigende Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika, Afrikaanse Protestantse Kerk en die Volle Evangelie Kerk van God in Suidelike Afrika. Die Hoofsekretaris van die BSA, die Adjunk-Hoofsekretaris en die Assistant-Hoofsekretaris: Publika-

sies het ook sitting by die komitee. By die vergadering van 13 November 2001 is die Hoofsekretaris versoek om 'n uitnodiging aan die Engelssprekende Kerke met noemenswaardige Afrikaanse lidmaatskap, asook ander kerke met Afrikaanssprekende lidmate te rig om die vergaderings van die komitee as waarnemers by te woon (Notule:3).

Die vergadering van 1 Maart 2002 was 'n historiese vergadering omdat die verslag oor die ondersoek na die behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse Bybelvertaling daar gedien het. Met die oog hierop is die vergadering bygewoon deur al die Streeksekretarisse van die BSA, asook deur enkele akademici van taaldepartemente. Die verslag is deur Prof. Johan Mouton voorgedra en deeglik bespreek. Uit die bespreking het die volgende punte na vore gekom:

- (i) Dit is die eerste keer dat 'n Bybelvertaling deur sulke deeglike navorsing voorafgegaan word. Wat sou die reaksie gewees het as dit gedoen was voor die 1953 en 1983-vertalings?
- (ii) Die verslag is nie die enigste wat in besinning en besluit oor 'n nuwe Afrikaanse Bybelvertaling verreken moet word nie. Die huidige stand van die vertaalwetenskap, die finansiële posisie van die BSA, die prioriteite van kerke, ens. is almal faktore wat in ag geneem moet word.
- (iii) Die Afrikaanse Kerke moet besluit of hulle 'n kerklike/liturgiese Bybel wil hê of nie. Populêre vertalings word deur markkragte gedra. 'n Kerklike vertaling skep egter 'n eie behoefte en vind sy eie nis. Dit was die geval met al die vorige vertalings toe daar nie op grond van marknavorsing op 'n vertaling besluit is nie.
- (iv) Die verteenwoordiger van die Afrikaanse Rooms-Katolieke Kerk het 'n sterk pleidooi gelewer vir 'n nuwe liturgiese vertaling. Volgens hom bestaan die eerste gedeelte van hulle erediens uit Woordbediening, waar verskeie gedeeltes uit die Skrif voorgelees word. Vir dié doel is die 1983-vertaling onbruikbaar. As voorbeeld het hy verwys na die gelykenis van die verlore seun in Lukas 15:11-32, waar die vertaling telkens lees: "Hy het vir sy pa gesê", "Ek sal na my pa toe teruggaan en vir hom sê: Pa, ek het teen God en teen pa gesondig"; "Alles wat pa het, is ook joune", ensovoorts. Dit is gewoon ondenkbaar om dit in die kerk voor te lees as deel van die Woordliturgie.
- (v) 'n Vertaling kan natuurlik nie op grond van enkele tekste geëvalueer word nie. Verskeie ander persone het egter ook probleme met individuele tekste of teksgedeeltes gehad. Prof. A. Carstens (UP) het gewys op die vermenging van stylregisters in een perikoop. By navraag het sy die volgende voorbeelde verskaf:

Matt. 20:18-19

18. Kyk, ons gaan nou Jerusalem toe ... 19. Hulle sal Hom uitlewer aan die heidene, wat Hom sal bespot en gésel en kruisig ...

Volgens haar vereis 'n homogene register een van die volgende alternatiewe:

- gaan nou na Jerusalem; Hom sal bespot, en gésel en kruisig.
- of
- gaan nou na Jerusalem toe; Hom sal spot, stukkend slaan en aan 'n kruis ophang.

Matt. 26:6-9

6-7 Terwyl Jesus in Betanië in die huis van Simon die melaatse aan tafel was, het 'n vrou by Jesus gekom met 'n albaste fles baie kosbare reukolie en dit op sy kop uitgegiet. 8. Toe die dissipels dit sien, was hulle verontwaardig. Waarom so 'n verkwisting?" vra hulle. 9. "n Mens kon die reukolie vir baie geld verkoop het en dit vir die armes gegee het."

Alternatiefreëks:

- uitgegooi; vermorsing; vir baie geld; vir arm mense
- of
- uitgegiet; verkwisting; teen 'n hoe prys; aan (die) behoeftiges.

Na deeglike bespreking het die Kerklike Advieskomitee besluit om by kerke aan te beveel dat:

1. die tyd nie ryp is om 'n nuwe Afrikaanse vertaling van die Bybel te onderneem nie, omdat die aard daarvan nie duidelik is nie (letterkundige/liturgiese of vryer vertaling);
2. voortgesette ondersoek en gesprek oor die saak nodig is;
3. kleiner werkgroepe die ondersoek moet voortsit en proefvertalings produseer;
4. een boek uit die Ou en Nuwe Testament vertaal word vanuit verskillende teorieë, sodat die aanvaarbaarheid daarvan getoets kan word;
5. daar op dié wyse konsensus oor die aard van 'n nuwe Afrikaanse vertaling verkry moet word.

5. DIE NEDERLANDSE ONDERVINDING

By die Bybelvertalingseminaar het Kees de Blois van die Nederlandse Bybelgenootskap enkele perspektiewe deurgegee wat voortvloei uit hulle *Nieuwe Bijbel Vertaling* (NBV) projek, waaraan 60 verteenwoordigers van 22 kerke en geloofsgemeenskappe (insluitend die Joodse gemeenskap) deelneem. Die doel van die projek is om 'n standaard-Bybel vir kerk en gemeenskap beskikbaar te stel wat die volgende 20-25 jaar in hulle behoeftes sal voorsien.

'n Unieke spanbenadering, gebaseer op gelyke insette van Bybelwetenskaplikes en Nederlandse taal/letterkundiges, word gevolg. Die redaksionele en hersieningswerk word verrig deur sewe kleiner spanne, wat elkeen bestaan uit 'n Bybelwetenskaplike en 'n Nederlandse taal/letterkundige. Daar word ruim van eksterne beoordelaars gebruik gemaak. 'n Interaktiewe vertaalproses (met proefvertalings en 'n terugvoerdatabasis) word gevolg. Voorbeelde van vertalings uit Genesis, Psalms, Markus, Handeling, 1 Korintiërs en Openbaring is by die simposium voorgehou.

Van groter belang is die vertaal-benadering wat gevolg word. Dit word gerig deur 'n beleidsdokument, wat pas voltooi is en uitspel watter funksie(s) die vertaling moet vervul (De Blois en Mewe 2002:218-219). Die vertaling word primêr voorberei vir gebruik in die liturgie. Indien die NBV die formele *NGB 51* (vertaling vir Protestante) en die *Willibrordvertaling* (vir Katolieke) wil vervang, moet dit algemeen aanvaar word op grond van sy kwaliteit en bruikbaarheid in die liturgie, in Bybeluitleg en Bybelstudie. Die vertaling moet hardop in die kerk gelees kan word en dit moet bruikbare notas vir die leser bevat. Die beoogde liturgiese gebruik daarvan impliseer dat die styl van die bronteks op retoriese, sintaktiese en leksikale vlak op een of ander manier in die vertaling gereflekteer moet word. Implisiete inligting moet nie sonder meer eksplisiet gemaak word nie omdat die meeste mense bekend is met die Bybelse teks en sy agtergrond. Projeklede het byvoorbeeld gevra dat Paulus se kompakte styl meer eerbiedig moet word en implisiete inligting in sekere genitief-konstruksies meer "oopge-laat" moet word as wat gedoen word in betekenis-gebaseerde benaderings.

Die primêre funksie van die NBV is dus om die behoeftes van die kerke te bevredig, soos uitgespreek deur hulle verteenwoordigers op die projek-komitee. 'n Sekondêre funksie is om in die literêre behoeftes van 'n breër leserskring te voorsien. Die terugvoer wat van die letterkundiges en skrywers ontvang word dui daarop dat hulle belangstelling en verwagting grootliks oorvleuel met dié van die primêre teikengroep (De Blois en Mewe 2002:219).

Twee voorbeelde om te illustreer hoe die *NBV* in die teikengroepe se behoeftes voorsien (De Blois en Mewe 2002:223-225). In 1 Korintiërs 6:12-13 word die stelling “Alle dinge is my geoorloof” algemeen beskou as ’n stelling in die mond van diegene met wie Paulus kommunikeer. Gevolglik plaas verskeie vertalings dit in aanhalingstekens. Die *NBV* ruim alle twyfel uit die weg deur te vertaal: “Julle sê: ‘Alle dinge is my geoorloof.’” Die rede is omdat die vertaling ’n belangrike funksie in die kerklike liturgie moet vervul: dit moet hardop gelees word en aanhalingstekens kan nie gehoor word nie!

In Psalm 114:3 vertaal die *NBV*: “de zee zag”. Grammatikaal is dit nie ’n korrekte Nederlandse sin nie, omdat die werkwoord “zien” ’n voorwerp vereis. In verhalende tekste sal vertalers ’n ander werkwoord gebruik, of ’n voorwerp invoeg. In poësie, egter, is so ’n onvoltooide sin moontlik en aanvaarbaar. Op die wyse laat die *NBV* reg geskied aan die genre en styl van die bronteks en vervul die vertaling sy funksie in die doelkultuur.

In die lig van die aard en skopos van die *NBV*-projek, asook die verwagtings van sekere gebruikers, is besluit om die notas uit te brei omdat die vertalers nie te veel implisiete inligting eksplisiet in die vertaling self kan maak nie. Notas sal voorsien word in geval van

- alternatiewe vertalings van die bronteks, sou dit linguïsties en eksegeties gewens wees,
- vertalings van name wat in die teks veronderstel of na verwys word, en wat hinderlik sou wees as dit in die vertaling ingesluit word, en
- woordspel en ander tekstuele kenmerke wat ’n belangrike funksie vervul, maar nie betekenisvol of natuurlik in vertaling uitgedruk kan word nie (De Blois & Mewe 2002:226).

Bogenoemde perspektiewe beklemtoon die noodsaak van ’n “translation brief”, van samewerking tussen al die kerke wat dieselfde taal besig, van ’n duidelike skopos en van die nut van notas wat die vertaling vergesel. Die tendens om die andersoortigheid van die Bybel se tale en kulture, asook die formele kenmerke van die brontekste te eerbiedig kom sterk na vore. Dit klop met verskeie voordragte by die seminaar in Kemptonpark, waaronder die van Du Plooy (2002) en Joubert (2002). Die tendens verskil egter van die doel van die 1983-vertaling wat dieselfde effek by vandag se hoorders/lesers wou bereik en verstaanbaarheid as belangrikste oogmerk gehad het.

6. KONKLUSIE

Die tendense wat uit die Bybelvertalingsimposium en marknavorsing na vore gekom het en deur die Nederlandse ondervinding bevestig is, is dat

- daar tans meer aandag gegee word aan die formele kenmerke van die bronteks, en
- die andersoortigheid van die kultuur van die Bybelse wêreld eerbiedig word.

In hoeverre dit gedoen moet word, word deur die “translation brief” en *skopos* van die vertaling bepaal. Daar is duidelik ’n behoefte aan verskillende tipes vertalings van die Bybel in Afrikaans. Dit beklemtoon die noodsaak van ’n volledige stel vertaalinstruksies aan vertalers, nadat die opdraggevers oor die doel en funksie van ’n vertaling ooreengekom het. Opdraggevers sal met name moet aandui of die andersoortigheid van die Bybelse kultuur (en taal) eerbiedig moet word, of dit oorbrug moet word en of die behoefte (en kenmerke) van die doelkultuur die vertaling moet rig. Vertaling het ’n vorm van interkulturele kommunikasie geword.

Die 1983-vertaling is nie in pas met bogenoemde tendense en prosedure nie. Veral vanuit wetenskaplike hoek — met name die skuif van ’n ekwivalente na ’n funksionalistiese benadering — is daar ’n behoefte aan ’n nuwe vertaling van die Bybel in Afrikaans. Ook in terme van die leeftyd van ’n vertaling, wat normaalweg op 25 tot 30 jaar bereken word, is dit tyd vir ’n ernstige besinning. Die bestaande Bybels in Afrikaans het ’n leeftyd van 20-30 jaar onderskeidelik gehad: 1933-1953-1983. Indien ’n mens in ag neem dat ’n Bybelvertaling, wat in opdrag van die Afrikaanse kerke gemaak word, tussen 10 en 15 jaar gaan neem om te voltooi, verdien die aanbeveling van die Kerlike Advieskomitee die aandag van al die betrokke kerke.

BIBLIOGRAFIE

BAKER M

1992. *In other words. A coursebook on translation*. London: Routledge.

BYBELGENOOTSAP VAN SUID-AFRIKA

1968. Notule van 'n vergadering op 14 Augustus 1968. Kaapstad.

DE BLOIS K F & MEWE T

2002. Functional equivalence and the new Dutch translation project. In: Naudé & Van der Merwe:214-227.

DU PLOOY H

2002. Listening to the wind in the trees: meaning, interpretation and literary theory. In: Naudé & Van der Merwe:266-279.

JOUBERT S

2002. No culture shock? Addressing the Achilles heel of modern Bible translations. In: Naudé & Van der Merwe:30-43.

KERKLIKE ADVIESKOMITEE

2001. Notule van 'n vergadering op 13 November 2001. Kemptonpark.

MOUTON J

2002. *Ondersoek na die behoefte aan 'n nuwe Afrikaanse vertaling van die Bybel*. Stellenbosch: Sentrum vir Interdisiplinêre Studie.

NAUDÉ J A

2002. An overview of recent developments in translation studies with special reference to the implications for Bible translation. In: Naudé & Van der Merwe: 44-69.

NAUDÉ J A & VAN DER MERWE C H J

2002. *Contemporary Translation Studies and Bible Translation. A South African perspective*. Bloemfontein: UV. (*Acta Theologica Supplementa 2.*)

NIDA E A & TABER C

1969. *The theory and practice of translation*. Leiden: Brill.

NORD C

1997. *Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained*. Manchester UK: St. Jerome Publishers.

REISS K & VERMEER H J

1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.

VAN DER MERWE C H J

2002. An overview of recent developments in the description of Biblical Hebrew relevant for Bible translation. In: Naudé & Van der Merwe:228-245.

2001. Is dit tyd vir 'n nuwe vertaling van die Bybel in Afrikaans? Fensham Gedenklesing: 9 Oktober 2001. Stellenbosch: Sentrum vir Bybelvertaling in Afrika.

WILT T

2002. A new framework for Bible translation. In: Naudé & Van der Merwe:140-163.

Trefwoorde

Bybelvertaling

Vertaalteorie

Afrikaanse taal

1983-vertaling

Keywords

Bible translation

Theory of translation

Afrikaans language

1983 Afrikaans Bible Translation